

ÇOCUKLAR VE TURİZM: GEÇMİŞTEN DERSLER VE GELECEĞE DAİR UMUTLAR

Katia IANKOVA

Univesity of Greenwich

E-mail: katia.iankova@gmail.com

Sosyalist Ülke Deneyimi

Bu çalışmada sosyalist ve batı demokrasilerinde çocukların tatil ve seyahatlerini ulaşılabılır kılmak için yaptıkları çabaları politikalar ve uygulamaları kıyaslayarak tarihsel bir bakış açısıyla hazırladım. Ayrıca, turizm endüstrisinin, ev sahibi halkın üyeleri olarak çocuklara etkisi sorusunu da ele alacağım.

Sunumuma daha önce benzeri görülmemiş ve daha sonra dünya çocukları için sembol haline gelmiş olan Uluslararası Çocuklar Birliği'nin "Barış Bayrağı"ndan bahsederek başlamak istiyorum. İlk düzenlemesi 1979 yılının Birleşmiş Milletler tarafından Uluslararası Çocuk Yılı ilan edilmesine adanmıştır. Barış Bayrağı birliği girişimi zamanın Bulgaristan kültür bakanı Lyudmila Zhivkova tarafından başlatılmıştır. Bütün dünya ülkelerinden çocukları kültür ve sanat yoluyla ülkelerini temsil etmeleri ve sosyalleşmeleri için Bulgaristan'a davet etmiştir. Soğuk savaşın ortasındaki bir dönemde, Birlik barış için diplomasi ve işbirliğinin yeni bir formu olarak benimsenerek, UN, UNESCO, UNICEF diğer uluslararası kuruluşlar tarafından desteklenmiştir.

Projenin tamamı "birlik, yaratıcılık ve güzellik" sloganı etrafında birleşmiştir. Kurulun adının ve sloganının esin kaynağı Rus sanatçı ve filozof Nikolay Roerich'tir. 1987'de "Barış Bayrağı" Birleşmiş Milletler tarafından "Barış Duacıları" adıyla onurlandırılmıştır. 1989'a kadar Sofya'da dünyanın her yerinden katılan çocuklarla dört kurultay ve toplantı yapılmıştır. Toplamda 138 ülkeden 3.900 çocuk ve Bulgaristan'dan 14.000 çocuk katılımcıyla gerçekleşmiştir. Çocukların Bulgaristan Parlemtosu'na girmesine izin verilerek burada çocuklar dünyanın geleceği hakkındaki görüşlerini ifade etmiş ve Birleşmiş Milletler 1979'da bir deklarasyon yayınlamıştır. "Çan" anıtı özellikle bu kurul için yapılmıştır ve her ülke bir çanla temsil edilmiştir. Bu çanlar sadece ve bir tek çocuklar tarafından çalınabilir. Komünizmin yıkılmasından sonra bu hareket sekteye uğramıştır. 1990'da, 18 yabancı yapı "Barış Bayrağı" kapanmıştır, "Çan" anıtı kalmıştır fakat muhafaza edilememiştir. Şimdilerde Sofya Belediyesinin "Çanlar" kompleksini restore etme projesi vardır.

Bu organizasyon çocukların eğitim, dinlenme ve sağlık amacıyla seyahat ve tatil yapabilmelerini kapsayan programlar, kuruluşlar, girişim ağının başını çektiği öncü nitelikte bir

etkinlikti. Sosyalist dönem boyunca neredeyse bütün sosyalist ülkelerde ulusal ve uluslararası değişim programları ve turist çocuklara özel ücretsiz sağlık ve hastalık önleyici programlar, kamplar, tatil yerleri, dağ evleri, sanatoryumlar gibi yapılar vardı. Bu programlar ulusal ve uluslararası düzeyde faaliyet göstermekteydi.

Devlet gençlik tatil yerlerinin veya daha küçük kampların sahiplik şekli Bulgaristan'da şöyleydi:

Devlet Sahipliği

Bunların çoğu doğrudan Eğitim Bakanlığı (yaz/kış çocuk kampları) veya Sağlık Bakanlığı (sanatoryumlar için) veya Bulgaristan Turist Birliği tarafından yönetilmiş veya sahiplenilmiştir. Bulgaristan Turist Birliği dağ evleri ağını 100 yılı aşan sahiplik ve yönetim tecrübesiyle yönetmiştir. Sosyalist dönem öncesinde kurulmuştur, mülkiyeti asla alınmamıştır ve Bulgaristan Turist Birliği devlet fonlarını kullanarak ve üyelerinin gönüllü çalışmalarıyla dağ evleri ağını yönetme ve büyütme özerkliğine sahiptir. Bütün dağ evleri, barınaklar ve kamplar dağ turları yaparak Bulgar dağlarını keşfeden okul grupları tarafından favori konaklama yerleriydi.

Şirketler

İkinci sahiplik türü çalışanları ve sahiplerinin tatilde konaklamaları için yatırım yapan ve vergi avantajından yararlanan büyük endüstriyel şirketler ve idari kurumların sahipliğidir. Bu konaklama yerlerinin bir kısmı okul ve şirket arasında anlaşmaya dayanarak ücretsiz olarak kullanılmıştır. Bu küçük tatil yerleri, bungalow kampları veya müstakil binalar turistik alanlarda değil ülkenin bütününe yayılmış resmetmeye değer alanlarda yerel turizme ve bölgesel ekonominin gelişimine katkı sağlayacak alanlarda yer almaktaydı.

Uluslararası Seviye

Uluslararası gençlik tatil yerleri gençlik turizminden sorumlu devlet kurumu "Orbita"nın sorumluluğu altındaydı. 1970-1980'ler arası Bulgaristan'da kurulan toplam dört Uluslararası Gençlik Merkezi 2001 yılına kadar Orbita tarafından yönetilmekteydi. 2001 yılından sonra yönetim Albena A.Ş'ye geçti ve artık çocuklara değil de kamuoyuna açıldı. Büyük bir kısmı artık kullanılmamaktadır.

Sosyalist dönemler sonrası, tüm sistemde çocukların tatil yapacakları kamp sayısında azalış gözlenmesine rağmen, okul yolculukları ve tatil geleneği devam etmiştir. Sosyalist dönemler sonrası binaların çoğu ve bütün tatil yerleri bakımsız haldeyken, çoğu özelleşmişti ve sonra da yıkıldı; diğerleri terkedilmeye ve çürümeye bırakılmıştır; üçüncü grup da satılmıştır ve farklı amaçlar için kullanılmıştır. Bu durum allex-sosyalist olan ülke sınırları boyunca gözlenmiştir. Komünizm sonrası zamanlarda çocukların okul gezileri eğitim müfredatının bir parçası olarak kalmıştır fakat şimdi ya okulların kendileri veya okullarla çalışan tur operatörleri tarafından organize edilmektedir. Ödemeyi yapacak olan ailelerdir ve bu tarz tatil

yerleri pek çok ailenin ödeme gücünü aşmakta veya zor karşılamaktadır. Sosyalist dönemde kalma süresi 10-14 günken bu süre 5-7 gün arasına düşmüştür. Günümüzde eski sosyalist ülkelerin çoğunda çocuk ve ailelerin tatilleri için bir devlet desteği yoktur. Slovakya'da bile örneğin, Slavko Gaber hükümetince bir yasaya göre aileler çocuklarını eğitim öğretim yılı içinde bir seferde en çok 5 gün okuldan alıkoyabilir.

Sağlık ve Güvenlik Standartlarının Düşmesi

Sosyalist dönem sonrası, sağlık ve güvenlik standartlarının düştüğüne tanık olduk. Karadeniz sahilinde bir çocuk yaz kampında besin zehirlenmesi olayları meydana gelmiştir. Çocuk havuzunda gözetim olmadığı ve havuzun bakımsız olması nedeniyle bir çocuk hayatını kaybetmiştir. En büyük trajedi 2004 yılında bir okul gezisi sırasında 34 çocuğun içinde olduğu otobüs Sırbistan ve Karadağ sınırındaki Lim nehrine düşmüş ve 11 çocuk hayatını kaybetmiştir. Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ devlet başkanları "Lim Nehri Melekleri" adlı anıtı dikerek açılışını yapmıştır. Bu olaydan sonra, Bulgaristan hükümeti okulların (öğretmenlerin) bu tür organizasyonları kendilerinin yapmasını yasaklayan bir yasa çıkarmıştır ve çocuk seyahatlerinde veya tatillerinde tur acentalarına katı standartlar koymuştur.

Rusya gibi bazı eski sosyalist ülkelerde, devlet 70 yıllık sosyal turizm geleneğini sürdürerek çocuklar için turizm yapıları inşa etmeye devam etmiştir. Devlet bu tatil yerlerinin sahipliğini ve yönetimini ulusal ve uluslararası düzeyde devam ettirmektedir.

Örneğin 2009'da Moskova hükümeti Bulgaristan'ın Karadeniz sahilinde "Kamcia" adında bir kompleks inşa ederek çocuklara adanmıştır. Kompleks, Rus çocuk gruplarını ücretsiz kabul etmektedir. Bu komplekste Rusya Federasyonu'ndan gelen çocuklar yıl boyunca 7-21 gün arası kalabilir. Komplekste olimpik standart bir yüzme havuzu, spor kompleksi, açık hava tiyatrosu, atletler için sağlık merkezi ve SPA kompleksi, Yiuri Gagarrin adında bir ilköğretim okulu, astronomik gözlem ve gökevi, konaklama ve çocuk oyun alanları vardır.

Kapitalist Ülke Tecrübesi

Batı dünyasında, çocukların özellikle de daha kısıtlı imkanlara sahip olan engelli ve orta gelir düzeyindeki ailelerin çocuklarının turizm ve boş zamana erişimini sağlama konusunda çabalarının olduğu görülmektedir. Sosyal turizm hareketi paradigması 1973 yılında OTIS'in kurulmasıyla (Uluslararası Sosyal Turizm Ofisi) kurumsallaşmıştır. 1996'da Montreal deklarasyonunda OTIS, tatillere erişimin artık ayrıcalık değil temel bir insan hakkı olduğunu ifade etmiştir. OTIS gibi sosyal turizm hareket ve organizasyonlar, bir taraftan ekipmanlara yatırım desteğini içeren (tesislerin, binaların inşa, yenileme ve modernleştirilmesi), diğer taraftan dezavantajlı insanlar için tatili mümkün kılan özel programları destekleyici politikalar gütmektedir. Fonlama şekli ve devletin ne derece bu yapıların içinde olacağı ülkeden ülkeye değişmektedir. Bu girişimler tamamen veya kısmen devlet veya hayır kurumları tarafından fonlanmakta ve bazı durumlarda sosyal sorumluluklarının bir parçası olarak endüstrinin katılımı da söz konusudur. Bunun bir örneği, sporla aktif yaşam vadeden çocuk yaz kampları için bir ağ kuran Kanada gıda zinciri "Tim Horton"dır.

Batı dünyasıyla ilgili şunu söylemeliyim, çocukların tatile erişimleri konusunda en gelişmiş ülkeler Frankofon ülkelerdir: Fransa, Kanada, Lüksemburg orta gelir düzeyindeki ailelerin tatil yapabilmelerine olanak sağlayan programlara sahiptir. "Vacances sac ados" (sırt çantası tatili) gibi Fransız programları 16-30 yaş arası çocuk ve gençlere eğitim ve tatili bir arada yapabilmelerine imkan veren burs sağlamaktadır. Gençliğin iş piyasasına katılımını amaçlamaktadır. Devlet programı " Chèque Vacances" orta gelirli ailelerin çocuklarını da kapsayan dezavantajlı insanların tatiline finansal destek sağlamaktadır. 2002 yılında başlayan başka bir devlet programı "Açık Tatil" sosyal zorlukları olan gençlerin sosyal katılımını ve toplum ve iş piyasasıyla tekrar bütünleşmesini amaçlamıştır. Bu gençlere yardım edilmektedir ve kendi programlarını hazırlamak, tatil yapmak için 180 Euro almaktadırlar. 4-15 günlük tatillerini karşılamak için 980 Euro'ya kadar burs almaktadırlar. Kendi finansmanlarının toplam tatil maliyetinin %20'sine kadar olması beklenmektedir. Bu program Yerel Görev, İkinci Şans Okulları gibi organizasyonlarla, konaklama ve sosyal kazanım merkezleri, iş hareket merkezleriyle işbirliği halindedir.

Kanada, Quebec'te yaz kampları derneği tarafından 5-17 yaş aralığındaki çocukların tatillerini tek başlarına veya aileleriyle geçirebilecekleri, eğitim programlarından yararlanabilecekleri (dil, doğa temelli öğrenme faaliyetleri, spor programları) Bakanlık sertifikalı eğitim kampları hizmet vermektedir. Sertifika, çevre güvenliği, eğitimli personel, yiyecek ve sağlık standartlarının federal ve yerel kanunlara uygunluğunu garanti etmektedir.

İngiltere, sosyal turizm ağına ancak 2007'de katılmış ve bu tarihten beri kamusal değil sivil toplum kuruluşları bazında kalmıştır. İngiltere'de çocuklu ailelere yönelik programların dahil olduğu sosyal turizm fonlaması Kamu-Özel Ortaklığı temellidir. İngiltere'de fon toplama kampanyaları bu tür faaliyetlerin temel kaynağıdır.

Turizmin Çocuklar Üzerindeki Etkileri

Hepimizin bildiği gibi turizm kendi başına nötr ve etkisiz bir sektör değildir, çocuklar ev sahibi ülkenin üyeleri olarak ve turlara katılımlarıyla etkilenmektedir. Ben bu sektörün çocukları direk etkilediği en negatif yönleri olan çocukların sağlık onuruna ve refahına etkisine odaklanmak istiyorum. Suç unsuru olarak turist uygulamalarının en kötülere, çocukların cinsel sömürüsü, çocuk ticareti ve cinsel istismardır. Seks turizmi konferanslar sırasında sektör ve akademisyenler tarafından çok az dile getirilen fakat inkar edemeyeceğimiz bir gerçektir. Turizm kendi başına bu faaliyetleri kışkırtmamaktadır. Fakat bütün ülkelerdeki yasaların çocuk seksini yasaklaması gerçeğine ve varış yerlerindeki mevzuatın yeterli olmasına rağmen bu tarz fiili suçların artmasını tetikleyici şartların var olduğu yerlerde güçlendirmektedir: yoksulluk, bozulma ve sosyal kabul. Toplumun en hassas üyeleri olan kadın ve çocuklar seks ticareti ve istismar kurbanı olmaktadır. Başka bir ahlaksız uygulama 2012 yılının Ocak ayında patlak vermiştir. Uluslararası bir skandal olan bu olayda, turistler ve yerel polisler Jarawatribu yerlilerine "insan hayvanat bahçesi" gibi davranmıştır. Turistlerin kaydederek YouTube'a yüklediği videoda erkek turistlerden birinin çıplak kız çocuğuna dans etmesi kar-

şılığı yiyecek attığı görüntüler vardır. Çocuğun onurunun tehdit edilmesinin yasal bir konu olmasının yanı sıra turistin varış yerine girerken bilmesi gereken ahlaki davranış kalıbı sorunudur. Tabiki bu tarz davranışların kabul edilemeyeceği aşıkardır bazı durumlarda ise neyin kabul edilebilir neyin edilemez olduğu o kadar açık değildir. Örneğin, Kanada'da Kahnawake yerel topluluğu olan Mohawk'lar 2004'te yapılan referandum sonrası kumarhane yapılmasını reddetmişlerdir ki kumarhane çok güçlü bir gelir kaynağı olabilir. Topluluk tarafından öne sürülen nedenlerden biri kumar oynanması çocuklar ve gençler için kötü bir örnektir, beraberinde aşırı alkol tüketimi gibi problemlere yol açarak çocukların güvenliğini tehlikeye atacaktır. Diğer bir deyişle, ziyaretçilerin ve ev sahibi topluluğun kültürel değerlerinin çatışması direk olarak çocukların refahını etkilemektedir. Örneğin, Bulgaristan'daki Sunny Beach Resort devlet tarafından aile tatil yeri olarak tanıtılmasına rağmen Batıdan gelen genç turistler arasında alkol tüketim yeri olarak oldukça popüler hale gelmiştir. Gece görüntüsü ve yanlış davranışlar genç çocuklarıyla gelen ailelerin rahatlamalarını imkansız hale getirmiştir. Bu nedenle hayat tarzı çatışmaları ve farklı beklentiler bu tatil yerinde çocukların sağlıklı tatil yapabilmelerini engellemektedir.

SONUÇ

Devletin politikalarla, düzenlemelerle ve finansal sübvansiyonlarla dahil olması ve desteklemesi çocukların ve gençlerin tatil imkanı, sağlık imkanları, hastalıktan korunma veya turizm yoluyla alternatif bir eğitim için önemlidir. Diğer bir alternatif olan, devletin ortak olma geleneğinin olmadığı, dernek ve sivil toplum organizasyonlarının katılımı modeli yardımcı olmakla beraber bu programlardan yararlanan çocuk sayısını kısıtlamaktadır.

Turizm sektörü çocukların örneğin en yoğun sezon olan sonbahar ve bahar okul tatillerinde bu tesisleri kullanmaları ve konaklama yapmalarına izin verecek şekilde fırsatı değerlendirmelidir. Bu Kamu-Özel ortaklığı çocuklar ve ailelerine uygun tatil sundukları için işletmeler ve çocuklu aileler için kazan kazan durumu söz konusudur. Çocuk seyahati konusunda da en üst düzeyde sağlık ve güvenlik standartlarının olması gereklidir. Ev sahibi toplumun katılımı ve düzenlemeleri nelerin kabul edilebileceği ve nelerin sosyal ve kültürel açıdan yasal çerçevede kabul edilemeyeceği düzeyinde ilkel bir role sahip olmalıdır.